

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Houten windmolen Van der Haegen in Erpe-Mere (Mere)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Houten windmolen Van der Haegen, Erpe-Mere (Mere), Schoolstraat
zonder nummer – monument (opheffing)

Onderwerp

Benaming: Houten windmolen Van der Haegen

Adres of ligging: Schoolstraat zonder nummer, Erpe-Mere (Mere)

Dossier

Type dossier: opheffingsdossier (Gehele opheffing)

Dossiernummer: 4.001/41082/102.1

Bescherming

Beschermd als: monument

Beschermingsbesluit: koninklijk besluit van 28 maart 1956

URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/bsluiten/373>

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8577>

Samenvatting

De molen werd op 14 december 2023 opnieuw definitief beschermd als monument met een overgangszone in functie van het vrijwaren van de windvang. Het beschermingsbesluit van 28 maart 1956 wordt opgeheven omwille van het algemeen belang in functie van de rechtszekerheid, namelijk het vermijden van een dubbele bescherming.

Datum

Datum: 12/03/2026

INHOUDSTAFEL

1.	Aanleiding tot opmaak van het dossier	4
2.	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.	Ruimtelijke context	4
2.2.	Historiek van het beschermde goed	4
2.3.	Historiek van het beschermings- en beheerdossier	5
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	6
2.5.	Juridische toestand.....	7
2.5.1.	Adres en kadaster	7
2.5.2.	Onroerend erfgoed	7
2.5.3.	Omgeving.....	7
3.	Evaluerend gedeelte	7
3.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	7
3.2.	Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan	8
3.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing.....	8
4.	Bronnen	8

1. AANLEIDING TOT OPMAAK VAN HET DOSSIER

Dit dossier werd opgemaakt naar aanleiding van een typologisch-thematisch evaluerend onderzoek naar windmolens in Vlaanderen.

De Vlaamse Regering heeft zich in het Regeerakkoord (2019-2024) als doel gesteld om te onderzoeken of het behoud van het beschermd erfgoed geslaagd is. De herevaluatie van windmolens (2020-2021) diende hierbij als één van de pilootprojecten. Alle bewaarde traditionele windmolens in Vlaanderen werden in het kader van dit project geherevalueerd binnen een thematisch-typologisch toetsingskader en op basis van de huidige erfgoedwaarden en criteria. De resultaten en methodologie van dit onderzoek zijn terug te vinden in het gepubliceerde rapport: [Tussen hemel en aarde. Een herwaardering van het windmolenerfgoed in Vlaanderen](#).¹

Op basis van dit onderzoek zijn ook zeven her-beschermingsprocedures opgestart waarbij windmaalvaardige molens opnieuw beschermd worden als monument met toevoeging van een overgangszone in functie van het vrijwaren van de windvang. Deze dossiers zijn geselecteerd op basis van onder meer volgende criteria:

- windmaalvaardigheid;
- huidige windvang (voldoende maar bedreigd of aangetast);
- al aanwezige aandacht en initiatieven voor windvang (bijvoorbeeld in het beheersplan);
- geografische, typologische en chronologische diversiteit van het pakket;
- molentypes die qua windvang kwetsbaar zijn zoals stenen grondzeilers.

Na de definitieve herbescherming van deze molens worden de oude, dubbele beschermingen als monument opgeheven.

Dit dossier omvat de opheffing van de oude bescherming als monument van de houten windmolen Van der Haegen in Erpe-Mere (Mere), omwille van de herbescherming van de molen als monument met overgangszone in functie van windvang.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE²

2.1. Ruimtelijke context

De Kruiskoutermolen is gelegen ten zuiden van het dorpscentrum van Mere, aan de kruising van twee oudere wegen, de Jeruzalemstraat-Diepestraat (van oost naar west) en de Kerkhofstraat-Schoolstraat (van noord naar zuid). Een 300-tal meter ten zuiden van de molen bevindt zich de spoorwegverbinding tussen Oudenaarde en Brussel. De molen wordt ontsloten aan de oostzijde door de Schoolstraat.

2.2. Historiek van het beschermd goed

De **Kruiskoutermolen** (ook Jezüetenmolen of Molen Van der Haegen) stond vóór 1921 in Aalst (Nieuwerkerken), ter hoogte van de Tolstraat 50-54, een tweetal kilometer ten oosten van de huidige locatie. Op deze locatie stond minstens sinds 1370 een windmolen. Deze was eigendom van de opeenvolgende heren van Nieuwerkerken tot deze hem circa 1620 verkochten aan de paters Jezüeten. Die hadden zich in Aalst gevestigd en lieten in

¹ <https://oar.onroenderfgoed.be/publicaties/OAOE/187/OAOE187-001.pdf>

² Het beschrijvend gedeelte is grotendeels gebaseerd op: INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Windmolen Van der Haegen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8244> (geraadpleegd op 12 oktober 2023). en DE PUNT J., OKKERSE S. en DENEWET L. 2020: *Kruiskoutermolen* [online], <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=244> (geraadpleegd op 12 oktober 2023), aangevuld met informatie uit het KCML-, beschermings- en beheersarchief dat bewaard wordt door het agentschap Onroerend Erfgoed.

1632 een nieuwe molen bouwen op dezelfde locatie. Die molen werd de volgende anderhalve eeuw verpacht en regelmatig hersteld en aangepast (onder andere de plaatsing van een tweede ijzerbalk door molenaar J. De Backer in 1766, wat herinnerd wordt met de tekst: "*Doet eLCK U VVerCK, Ik 't Myn --- JD baCker VVoU My aLsoo stELLen*"). Nadat de Jezuïetenorde in 1773 opgeheven was door keizerin Maria-Theresia, werd de molen in 1780 verkocht aan Simon Van Landuyt uit Nieuwerkerken. Hij liet grote herstellingen uitvoeren in 1784 (zie jaartal op de deksteen van de oosterteerling). In 1910 werden de houten pestelroeden vervangen door geklinknagelde roeden van het type Verhaeghe uit Ruddervoorde. De molen bleef in het bezit van de familie Van Landuyt tot 1921.

In 1921 werd de molen ontmanteld en verkocht aan wagenmaker Jozef Van der Haegen uit Mere die de molen in 1923 heropbouwde aan de Schoolstraat in Erpe-Mere (Mere), mogelijk ter vervanging van de Kapellemolen die tijdens de Eerste Wereldoorlog vernield werd en die zich een 500 meter ten noordwesten bevond, ter hoogte van de huidige Ommegangstraat 90. Bij deze heropbouw werd naar schatting één derde van de molenonderdelen vernieuwd, maar de constructie bleef behouden (zoals de trekbalverbinding tussen de hoekstijlen en de stefel- en bovenbalk). Tijdens het tweede kwart van de twintigste eeuw voerde Van der Haegen wel allerlei aanpassingen uit in functie van de werking. Zo werden een kombuis (met graankuiser) en riemkast toegevoegd aan de staartzijde en een buik aan de windzijde. In 1941 bracht Van der Haegen zelf een verbusseling (gedeeltelijke verdekking) aan op het gevluht en een jaar later installeerde hij twee elektrische motoren (van 15 PK en 2,5 PK) voor gebruik in geval van windstilte. Het zou echter nog enkele jaren duren voordat deze effectief werkten.

2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier

Op 28 maart 1956 werd **de molen** bij koninklijk besluit als monument beschermd. Die bescherming had een lange voorgeschiedenis. Al in 1934 stuurde de afdeling Landschappen van het Provinciaal Comité voor Monumenten en Landschappen (PCML) een vraag rond naar alle lokale besturen in functie van het behoud en de bescherming van windmolens. De gemeente Mere antwoordde dat deze molen bijzonder goed bewaard was en zeer schilderachtig, gelegen op het hoogste punt van de gemeente. Net zoals voor heel wat andere windmolens werd pas tijdens de Tweede Wereldoorlog (met name op 4 november 1943) effectief een beschermingsprocedure opgestart. Dit dossier kreeg gunstig advies van het PCML, de KCML en de bestendige deputatie van de provincie maar in 1946 doofde deze procedure uit zonder een bescherming. Ook een vraag van de KCML uit 1950 om de bescherming herop te starten, bleef zonder gevolg. Pas in 1954 kwam de bescherming in een stroomversnelling op vraag van de eigenaar en ondersteund door de Aalsterse liberale volksvertegenwoordiger Louis D'Haeseleer. Reden voor deze aanvraag waren waarschijnlijk dringende herstellingswerken: in 1952 was een buitenroede afgebroken tijdens een storm en in de daaropvolgende jaren liep de molen verdere stormschade op.

Van december 1960 tot februari 1964 volgde een grondige, gesubsidieerde maalvaardige restauratie door Walter Mariman uit Zele onder toezicht van Marcel Braet van het Landelijk Verbond der Middelgrote en Kleine Maalderij. Er werd onder meer een nieuw gelast en verbusseld gevluht aangebracht. In 1971 werden meer ingrijpende herstellingen uitgevoerd door de gebroeders Herman en Guido Peel uit Gistel, maar de daaropvolgende decennia raakte de molen toch in verval, onder andere door stormschade (in 1972 en 1978) maar ook door verwaarlozing.

De volgende decennia waren er regelmatig initiatieven in functie van het behoud van de erfgoedwaarde van de molen maar met weinig resultaat. De restauratie van de molen kwam pas in 1997 in een stroomversnelling toen de gemeente Erpe-Mere de molen onteigende. Zij liet rond de eeuwwisseling onderhoudswerken uitvoeren door 't Gebinte Molenbouw uit Erpe-Mere en in 2004-2006 een maalvaardige restauratie, voorbereid door ingenieur-architecte Sabine Okkerse uit Horebeke en uitgevoerd door Molenbouw Thomaes

uit Beveren-Roeselare. Deze restauratie omvatte onder andere een nieuwe eiken staak en een grondige vernieuwing van de kast. Enkele steunbalken, hoekstijlen en vloerbalken werden gerecupereerd. Alle uitrusting die niet strikt noodzakelijk was voor de maalvaardigheid – zoals een haverpletter, graankuiser, builmolen, keerrol en de spil van de oorspronkelijke motoraandrijving – werd geconserveerd in de molen in afwachting van een werkende restauratie. Sinds 2006 werden kleinere werken uitgevoerd, zoals het toevoegen van een aantal diagonale trekstangen. Op 13 april 2018 werd een beheersplan voor de molen goedgekeurd dat inzet op maalvaardig behoud.

Al enkele jaren na de bescherming in 1956 werden voorstellen gedaan om ook de **omgeving van de molen (de molenbiotoop)** te beschermen. In september 1964 protesteerde de molenaar zelf bij het gemeentebestuur tegen de dreigende verkaveling als bouwgrond van de landbouwgronden rond de molen. Als argument verwees hij naar het grote succes van de maalvaardige molen (bij scholen, toeristen,...) sinds de recente, grondige restauratie. Deze verkavelingen schaadden volgens hem de landschappelijke waarde en de windvang. Tegelijkertijd vroeg hij aan de gouverneur om een bouwbeperking in een straal rond de molen in te voeren. De gouverneur gaf hierop aan het PCML de opdracht om deze vraag te onderzoeken. In hun rapport gingen de PCML-leden Van Severen, Verbaere en d'Hanens akkoord met deze vraag en stelden ze voor om beperkingen op te leggen aan bebouwing en beplanting, bij voorkeur in overleg met de diensten van Stedebouw. Begin mei 1966 sloot ook de KCML zich aan bij deze vraag en ze voegde er aan toe dat een bescherming als landschap hiervoor het beste instrument was. Om onduidelijke redenen doofde dit initiatief echter uit.

Midden jaren 1980 stelde de dienst Monumenten en Landschappen voor om de omgeving van de molen te beschermen als dorpsgezicht in functie van de windvang. Op 18 maart 1988 werd effectief een voorontwerp van lijst getekend en op 12 september 1991 een ontwerp van lijst, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 23 april 1992. Op 22 april 1993 werd deze voorlopige bescherming bij ministerieel besluit verlengd voor zes maanden. Tot een definitieve bescherming kwam het echter niet, waarschijnlijk omdat de gemeente ondertussen het plan had opgevat om de molen aan te kopen en te verplaatsen naar het domein Steenberg om zo zware onteigeningskosten en lange procedures te vermijden. Uiteindelijk werd beslist om de molen niet te verplaatsen.

In de periode 1975-2010 werd regelmatig verwezen naar de windvang in geval van weigering of het opleggen van voorwaarden bij verkavelings- en bouwaanvragen in de omgeving van de molen. Ook het beheersplan van de molen, dat op 13 april 2018 werd goedgekeurd, benadrukt expliciet dat de windvang meer aandacht verdient. Op 14 december 2023 werd de molen her-beschermd als monument met toevoeging van een overgangszone in functie van het vrijwaren van de windvang.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 16 januari 2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt de molen zich in een goede bouwfysische toestand. De molen vertoont enkele kleinere gebreken zoals:

- het voorover hellen van de molenkast, wat een historische situatie is (zoals ook blijkt uit de installatie van een keerrol);
- het krimpen van houten onderdelen uit 2004-2006;
- het verzakken van de staartbalk en trap, wat het kruien bemoeilijkt.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Adres en kadaster

Het in 1956 beschermde monument houten windmolen Van der Haegen bevindt zich aan de Schoolstraat zonder nummer in Erpe-Mere (Mere), bij het kadaster bekend als: Erpe-Mere, tweede afdeling, sectie C, perceelnummer 608V (deel).

De kadastrale toestand is gewijzigd ten opzichte van het ogenblik van bescherming. Bij bescherming bevond het monument zich op het perceel met de volgende kadastrale gegevens: Mere, sectie C, perceelnummer 608L.

2.5.2. Onroerend erfgoed

De Kruiskoutermolen is beschermd als monument op 28 maart 1956 (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8577>) met een goedgekeurd beheersplan (2018) en is op 14 december 2023 opnieuw beschermd als monument "Kruiskoutermolen" met een overgangszone in functie van het vrijwaren van de windvang (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/175792> en <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/175793>).

De molen is opgenomen in de op 14 maart 2019 vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed als Windmolen Molen Van Der Haegen (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/77148>).

Op het perceel van de molen bevindt zich een waarneming van archeologische elementen (CAI).

2.5.3. Omgeving

De gewestplanbestemming van het beschermd monument houten windmolen Van der Haegen is deels landschappelijk waardevol agrarisch gebied, deels woongebied.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

De houten windmolen Van der Haegen werd beschermd als monument bij koninklijk besluit van 28 maart 1956 omwille van de artistieke en historische waarde.

In functie van een betere bescherming en meer specifiek in functie van het vrijwaren van de windvang, werd de molen op 14 december 2023 opnieuw definitief beschermd als monument met toevoeging van een overgangszone. De naam, de afbakening, de erfgoedwaarden, de beschrijving op basis van de erfgoedkenmerken en -elementen en de beheersdoelstellingen werden geactualiseerd bij deze bescherming.

Artikel 6.2.1, 3°, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 staat de gehele of gedeeltelijke wijziging of opheffing van een bescherming omwille van het algemeen belang toe. Gezien er voor de houten windmolen Van der Haegen een nieuwe bescherming als monument is, wordt het beschermingsbesluit van 28 maart 1956 opgeheven. De opheffing van dit besluit heeft als doel een dubbele bescherming als gevolg van de herbescherming te vermijden. Het algemeen belang vereist dat de burger op duidelijke wijze de rechtsgevolgen moet kunnen inschatten, wat bij deze dubbele bescherming niet het geval zou zijn.

3.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

Er gaan geen erfgoedwaarden verloren bij deze opheffing aangezien de molen herbewoond is als monument.

3.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van de houten windmolen Van der Haegen, Schoolstraat zonder nummer in Erpe-Mere (Mere), wordt geheel opgeheven. Het kadastraal perceel gevat door de opheffing is opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

4. BRONNEN

Agentschap Onroerend Erfgoed, intern KCML-, beschermings- en beheersarchief.

ERFGOED ADVIES GROEN BV 2018: *Onroerend Erfgoed Beheersplan: Mere (Erpe-Mere) - Kruiskoutermolen Molen Van der Haegen* [online], <https://plannen.onroenderfgoed.be/plannen/615> (geraadpleegd op 12 oktober 2023).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Windmolen Van der Haegen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8244> (geraadpleegd op 12 oktober 2023).

DE PUNT J., OKKERSE S. en DENEWET L. 2020: *Kruiskoutermolen* [online], <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=244> (geraadpleegd op 12 oktober 2023).